

7. Стратан-Артишкова Т. Б. Творчо-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва: теорія і практика [монографія] / Т. Б. Стратан-Артишкова. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 440 с.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2003). *Vykhovannya osobystostl.* [Education of the person]. Kyiv.
 2. Dychkivska, I. M. (2004). *Innovatsiyni pedahohichni tekhnolohiyi.* [Innovative pedagogical technologies]. Kyiv.
 3. Kosylo, N. V., Nych, O. B., Balayeva, K. S. (2017). *Hotovnist vykhovateliv do zastosuvannya innovatsiynykh tekhnolohiy u profesiyiniy diyalnosti.* [Readiness of educators for application of innovative technologies in professional activity]. Kyiv.
 4. Masol, L. M. (2006). *Zahalna mystetska osvita: teoriya i praktyka.* [General artistic education: theory and practice]. Kyiv.
 5. Orlov, V. F. (2003). *Profesiyne stanovlennya maybutnikh vchyteliv mystets'kykh dystsyplin: teoriya i tekhnolohiya.* [Professional formation of future teachers of artistic disciplines: theory and technology]. Kyiv.
 6. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika zahalna ta mystetska.* [Pedagogy is general and artistic]. Ternopil.

7. Stratan-Artyshkova, T. B. (2014). *Tvorcho-vikonavska pidhotovka maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva: teoriya i praktyka.* [Creative and Performing Arts for Future Musical Music Teachers: Theory and Practice]. Kirovograd.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СТРАТАН-АРТИШКОВА Тетяна Борисівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

STRATAN-ARTYSHKOVA Tatyana Borisyvna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Chair of Musical Art and Choreography of Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional training of the future teacher of musical art.

Стаття надійшла до редакції 02.05.2019 р.

УДК [371. 124: 001] (477)

ТУШЕВА Вікторія Володимирівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії і методики мистецької освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
<https://orcid.org/0000-0002-9451-0532>
 e-mail: tushevavika@gmail.com

ЗМІНИ ПАРАДИГМИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні ми стоїмо на порозі фундаментальних трансформацій в соціальному і науковому світогляді та свідомості, що призводить до парадигмальних змін у методології наукового пізнання. Формування образу постнекласичної науки, ускладнення, поглиблення і урізноманітнення проблем наукових досліджень, необхідність концептуалізації наукових знань спричиняють актуалізацію питань щодо методології науки, методологічних засад досліджень, поняття парадигми як складноструктурованої одиниці методологічного знання.

В умовах, коли змінюється *парадигма*

наукової діяльності, в науково-освітньому просторі виникає новий «науковий дискурс», тобто така доказова система знань, складні, багатовекторні, антропні, синергетичні способи осягнення соціокультурної дійсності, характерною ознакою яких стають міждисциплінарність та інтегративність. Ці принципи як одні з провідних у сучасному педагогічному дослідженні відображають загальну тенденцію до синтезу, що властива сучасному науковому мисленню і в цілому розвитку методології постнекласичної наукової реальності, формування якої відбувається під впливом низки факторів: настання епохи постмодернізму; вступу світової спільноти в постіндустріальну інформаційну стадію; зростання

самосвідомості науки і розширення форм її рефлексії, змін ідеалів наукової діяльності; пріоритету аксіологічної антропо і культуроцентралізації в освітньому і науковому середовищі тощо.

Вочевидь, виникає необхідність виявлення головних тенденцій стосовно парадигмальних змін у науковій діяльності, а саме в аспекті мистецької освіти, що відображають зміни ідеологем, світоглядних парадигм і пріоритетів у суспільстві та культурі, та в свою чергу потребують спеціальної наукової рефлексії та експлікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні питання наукового пізнання висвітлювались в роботах С. У. Гончаренка, Б. С. Грязнова, В. І. Загвязинського, В. В. Краєвського, Н. О. Лизь, В. О. Лекторського, О. М. Новикова, М. Д. Нікандрова, В. П. Щедровицького, Е. Г. Юдіна та ін. Як зазначає В. В. Краєвський [4], зміна підходів і способів отримання наукових знань в галузі освіти визначаються не стільки змінами в самій освітньо-педагогічній діяльності, скільки загальним напрямом руху думки, що пізнає, в цій сфері. Стосовно педагогіки це означає рух до створення нормативно-методологічних і теоретичних орієнтирів для концептуального і проєктувального освоєння різних аспектів освіти, які реалізуються в дослідницькій роботі.

З іншого боку, В. С. Стьопін [6] стверджує, що розвиток в культурній традиції уявлення про особливу цінність наукової раціональності залишається найважливішим підґрунтям у пошуку нових світоглядних орієнтирів, а сама раціональність набуває нових модифікацій. Система світоглядних універсалій – це своєрідний культурно-генетичний код, відповідно до якого відтворюються соціальні організми. Радикальні зміни соціальних процесів неможливі без змін культурного коду, що означає зміну освітньої парадигми, яка становить код відтворення духовно-культурного буття.

Метою статті є виокремлення напрямів можливої трансформації парадигми наукової діяльності і педагогічної науки, виявлення головних аксіологічних дослідницьких орієнтирів у мистецькій освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку методології постнекласичної наукової реальності виявляється необхідним виділення парадигмальних орієнтацій як специфічних засобів методологічного осягнення соціокультурної освітньої та мистецької дійсності в умовах нерівноважного,

нестабільного світу, тобто встає питання щодо способу і характеру субстанціонального наповнення парадигми, а не її структурної реорганізації.

Як відомо, усі трактування *поняття парадигми* в загальній методології науки об'єднує те, що воно відноситься не до об'єкту науки, а до самої наукової діяльності. Означене поняття розглядається як модель наукової діяльності, що представляє сукупність теоретичних стандартів, методологічних норм, ціннісних критеріїв [4]. Інші трактування конкретизують це загальне визначення: «теорія чи модель постановки проблем, прийнята як зразок рішення дослідницьких завдань» [10]; «визнані усіма наукові досягнення, які впродовж певного часу дають модель постановки проблем і їх рішень науковому співтовариству» [5]. Ця точка зору простежується в роботах Є. В. Бондаревської, С. В. Кульневича, В. О. Сластьоніна, які розглядають *парадигму в педагогіці* як сталу точку зору, певний стандарт, зразок у вирішенні освітніх і дослідницьких завдань.

В контексті обраної проблематики для нас є важливою позиція В. В. Краєвського [4], який зазначає, що *парадигму науки* характеризують парадигма наукового знання і парадигма пізнання. Перша з них задає зразок у вигляді специфічних вимог: теоретичність, предметність, загальнозначущість, перевіреність і відтворення висновків, інтенсивність і рефлексивність. Друга постає у вигляді приписів до пізнавальної процедури. Однак, науковець виділяє третю складову поняття парадигми – це *концепція науки*. Без цього параметру наука повністю випадає з соціокультурного контексту наукового знання. Єдність парадигми науки, таким чином, виступає як методологічна умова інтеграції наукових знань.

В своїй роботі ми акцентуємо увагу на *двох напрямках можливої трансформації парадигми педагогічної науки*. *Перший* – це зростання ролі міждисциплінарних досліджень в освіті; *другий*, тісно пов'язане з першим, і виявляється у підвищенні теоретичного рівня педагогічної науки, посиленні і реалізації її інтеграційної функції як однієї з методологічних умов формування сучасної педагогічної теорії.

Згідно з принципом *проліферації* (розмноження) за П. Фейєрбеном макророзвиток науки має вигляд одночасного співіснування відразу багатьох парадигм і теорій. Наразі в педагогічній науці набирає силу *системна методологія*, яка орієнтує на знання про предмет дослідження,

що мають співвідноситися у системній цілісності і охоплювати різні теорії і парадигми. Становлення системної методології пов'язане з процесом побудови діалогічно-діалектичної *дисциплінарної матриці*. Згідно Т. Куна [5], дисциплінарна матриця розглядається як єдність філософсько-методологічних передумов, теоретичного пояснення і методів пізнавальної діяльності в конкретній науковій дисципліні. Вона дисциплінарна тому, що враховує приналежність до наукової дисципліни, і матриця говорить про сукупність елементів – норм, приписів, що пред'являються в цілісності до діяльності вченого як деякий стандарт або зразок. Побудова такої матриці сприяє створенню концептуального простору, де можуть співіснувати і знаходитися у взаємодії (взаємодоповненні) різні відомі в педагогічній науці методологічні принципи або методологічні підходи, що представляють певну систему. Таке розуміння питання дозволяє співвіднести поняття дисциплінарної матриці із поняттям парадигми.

Якщо прийняття парадигми розглядати як підставу для збагачення науково-педагогічного знання, то можна говорити про *поліпарадигмальну тенденцію у розвитку педагогічної науки*. Видається доцільним використовувати ідею поліпарадигмальності як стосовно феномена цілісності педагогічної науки, так і практики. Поліпарадигмальний підхід стає результатом міждисциплінарного аналізу, що забезпечує всебічність розгляду предмета дослідження і реалізується як єдність цілого спектру парадигм, взаємодіючих і компенсуючих один одного. У цьому контексті єдність дослідницьких парадигм розуміється як «єдність різноманіття» (М. Риккерт), а поліпарадигмальний підхід розглядається як свого роду «методологічна триангуляція», перехресна інтерпретація одного і того ж об'єкту декількома доповнюючими один одного джерелами (дослідницькими парадигмами), що відтворюють певну цілісність, систему. Це підхід, в якому реалізується «*комплексність*» як атрибут і принцип наукового пізнання, який свідчить: чим складнішу організацію має об'єкт, тим різноманітніші знання і прийоми потрібно для його вивчення.

У зв'язку з розвитком методології постнекласичної науки особливої значущості набуває синергетичне знання, орієнтоване на пошук універсальних патернів і самоорганізацію відкритих нелінійних систем, що спричинює зміни в парадигмі

наукового пізнання, в усій концептуальній сітці мислення, «перемикання гештальту», зміни в методологічних засадах сучасної науки, філософському погляді на світ, і у такий спосіб формується *новий епістемологічний горизонт*. У новій – *синергетичній* – картині світу акцентується увага на *коеволуції, когерентності, кооперативності, багатовимірності, нелінійному синтезі, діалогічності, полілогічності, взаємодії її елементів* тощо. Йдеться мова про епістемологічні орієнтири, характерні для конкретної історичної епохи, що виявляється у вигляді наукового ідеалу, методологічного «інструменту» дослідження, усвідомлення себе дослідником як суб'єкту пізнання. Отже, синергетика розглядається науковцями (В. І. Аршинов, В. Г. Буданов, О. М. Князева, В. Г. Кремень, Й. Пригожин, Г. Хакен та ін.) як загальнонаукова концепція, новий світогляд, нова парадигма, що викликає зміни в епістемологічних засобах (способах постановки проблем і наукового дослідження), концептуальному арсеналі, використовуваних моделях, цілях і установках наукового пошуку, завдяки своєму міждисциплінарному характеру, і може розглядатися як початкова основа для кросс-дисциплінарної, кросс-професійної і кросс-культурної комунікації.

В контексті синергетичної парадигми формується вміння розуміти широкий, а з огляду на сучасний рівень розвитку світу, – *глобальний контекст досліджуваної проблеми*. Знання трансформуються відповідно до різних способів осягнення (наукового, художнього) й сутнісних характеристик реальностей і проблем, які стають дедалі більш глобальними, трансформаційними, багатовимірними, полідисциплінарними і планетарними.

Важливе розуміння того, що на основі синергетичної парадигми виникають нові принципи об'єднання простих структур у складні, принципи еволюційного холізму (О. М. Князева). Виділяють *онтологічний холізм* (затвердження верховенства цілостностей перед окремими елементами, способів з'єднання елементів у все складніші формоутворення), *епістемологічний холізм* (інтегральне, цілісне бачення складних феноменів пізнання і творчості, взаємна детермінація суб'єкта і об'єкту пізнання, логіки і інтуїції, раціонального і позараціонального, аналізу і синтезу тощо) та *методологічний холізм* (встановлення зв'язків між різними науками, з одного боку, з іншого – наукою, культурою, мистецтвом, конвергенція вищих цінностей людського буття – істини, добра і краси.

Як відомо, на різних етапах історії науки її зміни визначаються складною взаємодією процесів *диференціації* (виділення відносно автономних галузей) та *інтеграції* (об'єднання самостійних предметних галузей, виникнення «синтетичних» дисциплін, до яких відноситься мистецька педагогіка). Міждисциплінарність, як одна з головних характеристик нового мислення і методології дослідження, виявляється у постановці проблеми, підходах до її розв'язання, розвитку теорій, розробці концептуальних моделей тощо. Така характеристика наукового пізнання відповідає інноваційному характеру розвитку цивілізації і науки, їх постійному руху, становленню, оновленню, характеризує сучасну форму фундаментальності науки і освіти.

Отже, *інтегративність* і *міждисциплінарність* стають вимогою сучасної науки, наукового бачення, уможливаючи синтезування як на рівні знань, так і різних способів цілепокладальної діяльності у межах освітньо-педагогічних і мистецьких технологій. Інтегративна сутність змістових характеристик дослідницьких стратегій, з одного боку, виявляється саме у глибинному проникненні в сутність культурно-мистецьких педагогічних явищ, процесів, пошуку загальних закономірностей їх функціонування на підґрунті інтегративних теорій і концепцій, з іншого боку, у широкому застосуванні універсальних методів і засобів наукового дослідження в єдності.

Науково-педагогічну інтеграцію у мистецькій проекції розглядаємо як таку, що виявляється на рівні гносеологічних систем у формі синтезу знань на фундаменті *міждисциплінарного і системного підходів*, і представляє:

1) поповнення педагогічних лексем, понятійного апарату за рахунок введення нових термінів з філософії, культурології, мистецтвознавства, евристики, інноватики, глобалістики тощо для відображення реального поліфонічного образу світу;

2) універсалізацію понять, педагогічних і мистецьких категорій, виявлення їх онтологічного підґрунтя;

3) створення інтегративних педагогічних концепцій, що уможливує, завдяки широкому міждисциплінарному синтезу поєднувати різні способи осягнення світу мистецтва і мистецької освіти, творче переосмислювати їх ціннісні орієнтири [7].

Якщо звернутися до практико орієнтованої методології, інтегративні засади освіти розуміються як: досягнення цілісності світогляду особистості; бачення головного

інтегративного начала в особистісних смислах; інтегроване знання, що виявляється у нових полідисциплінах. Але в умовах мистецької освіти такі засади є частковою тенденцією інтеграції як естетичної якості. Естетичний вимір освіти полягає у встановленні в ній *принципу поліцентричної інтеграції*, що вимагає перебудови архітектури освітнього простору, яка покликана гармонізувати суперечливий світ людського буття. І це становить одну з особливостей методології мистецької освіти, покликання якої у культивуванні гармонії творчо-естетичних ідеалів засобами мистецтва.

Видається продуктивним спосіб оновлення мистецької освіти через парадигмальну трансформацію її методології шляхом *філософсько-антропологічного обґрунтування* розвитку нового мислення і ціннісної свідомості, актуалізації смислоутворюючого духовного начала. Важливе осмислення культурної антропології як фундаментальної дослідницької дисципліни, що концентрує увагу на проблемах генезису людини як творця і творіння культури. У цьому контексті розглядаємо мистецтво як таке, що змінює контури як культурного простору, так і антропологічні характеристики людини, трансформуючи і збагачуючи її духовний досвід. Основою для впливу на особистість твору мистецтва є його *антропогенність та антропологічність*. Такий потенціал виявляється в єдності «людиновимірного мистецтва» і особистості; становленні людської суб'єктивності в усій її складності, різноманітті через інтерпретацію мистецтва; розумінні мистецтва як способу визначення системи стосунків Людина – Універсум. Отже, антропний принцип як сукупність підходів до проблеми людини в контексті різних філософських систем осмислення світу і шляхів його еволюції тісно пов'язаний із становленням нової наукової парадигми, згідно з якою домінуючим у науковому пізнанні є «суб'єктивний полюс» [8].

Можна припустити, що обґрунтування антропологічного виміру сучасної педагогічної реальності і концептуалізація її дискурсивності продиктовані актуальною потребою осмислення сучасної педагогічної теорії і практики з позицій особистісно орієнтованих, антропоцентричних концепцій як найважливішої умови подолання методологічної кризи в педагогіці, зокрема мистецькій.

В глобалізаційних умовах перспективним стає звернення до *культурологічного підходу як конкретної*

науково-педагогічної методології пізнання (Є. В. Бондаревська, В. Л. Бенін, Г. І. Гайсина, С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Б. Крилова, В. О. Сластьонін, В. В. Тушева та ін.), *методу дослідження*, що впливає на створення своєрідного аксіологічного дослідницького простору і являє собою експліцитне вираження процедур представлення досліджуваних об'єктів як феноменів культури і способів їх культурного опису, тлумачення і конструювання. Як зазначає В. Л. Бенін [1], культурологічний підхід, виступаючи в якості методологічної основи наукового дослідження, передбачає розгляд проблеми, що вивчається, через призму культури як механізму, що має певну структуру і усі характеристики системи (горизонтальний зріз), а також дослідження проблеми (предметної області в цілому) в контексті історії культури (вертикальний зріз).

Відображаючи орієнтації дослідження на ціннісно-гуманістичні принципи в сучасній мистецькій освіті, культурологічний підхід спричинює зміщення акцентів дослідницького імперативу. Така гуманістична спрямованість визначає характер наукового пошуку, що виявляється у зверненні до гуманістичної методології як його підґрунтя, передбачає орієнтацію на ідеї та принципи мистецької філософії, антропології, культурології, герменевтики, феноменології тощо, у площині яких акцентується увага на затвердженні самоцінності особистості, розкритті її сутнісних сил, а процес формування особистості в освітньому просторі вимагає зміни характеру педагогічного процесу в бік акценту його особистісної зверненості.

З іншого боку застосування культурологічного підходу в сучасній мистецькій освіті орієнтує на широкий підхід до культури і освіти в контексті загальнофілософського їх розуміння. Філософське пізнання розглядається як особливий тип цілісного пізнання світу, специфікою якого стає прагнення вийти за межі фрагментарної дійсності і знайти фундаментальні принципи і основи буття, визначити в ньому місце людини.

Можна стверджувати, що у межах культурологічної парадигми пріоритетного значення набуватиме *інтегративний, комплексний метод дослідження* і проектування педагогічних систем, реалізація якого вибудовується на принципі цілісності як системо і смислотвірною, що стає доміантним у вивченні освітніх і мистецьких феноменів. Особливості принципу цілісності розкриваються у таких

концептуальних положеннях:

1) *цілісність* визначає загальну стратегію сучасного дослідження й одночасно складає його педагогічний норматив; цілісність підходу будується на основі єдності теоретичного базису про культуру й культурологічного методу дослідження; культурологічний методологічний підхід розглядається як єдність педагогічної системи й процесу, що є критерієм методологічної цілісності;

2) *цілісне уявлення культури* постає як єдність її структурних і функціональних компонентів, єдність науково-методологічних підходів до вивчення культури як феномену, діалектики співвідношення освіти й культури;

3) *цілісне уявлення людини* – як культурно-антропологічне уявлення сутності людини (людина цілісна), відносність якої в її незавершеності, що визначає рушійні сили саморозвитку і самостворення особистості;

4) *цілісність змісту мистецької освіти* відображає внутрішню нерозривність її елементів у контексті культури, *цілісна педагогічна система* утворює єдність її підсистем (цілей, принципів, методів, засобів), наповнених єдиним культурологічним, культуротворчим змістом; відповідність процесуальних характеристик освітнього процесу цінностям, цілям і змісту мистецької освіти;

5) *цілісність як якість педагогічного процесу* характеризує найвищий рівень його розвитку, якому властива єдність, взаємодія і взаємозв'язок усіх його компонентів, взаємодоповнювальність і варіативність змісту та результатів мистецької освіти; цілісна особистість може бути розвинута тільки у цілісному педагогічному процесі.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, концептуалізація сучасної методології з новою силою доводить, що за нею закріплена функція визначення стратегії наукового пізнання, яка спирається на ряд постулатів і теорій. Відбувається трансформація парадигми наукової діяльності і парадигми педагогічної науки, деяке її зрушення у бік аксіологічно орієнтованого, антропоцентричного, синергетичного, культурологічного напрямку.

Розглядаючи новітню поліцентричну науку (мистецьку педагогіку), якій властиві поширення і поглиблення міждисциплінарних форм пізнання, поліконцептуальність, гіпотетичність, неоднозначність інтерпретацій, зближення наукових і художніх методів пізнання, актуалізація гуманістично-рефлексивних його

методів тощо, ми доходимо висновку, що сьогодні складається новий тип ідеалів і норм наукового пізнання, дослідження, способів пояснення і обґрунтованості знання.

Прогнозуємо, що в перспективі необхідно буде вирішувати такі методологічні питання: як співвідносяться загальна ситуація в науці і положення в мистецькій педагогіці? як зрушення в парадигмі наукового пізнання в цілому відбиваються на логіці, структурі і характеристиках дослідження в галузі мистецької освіти?

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бенин В. Л. Педагогическая культурология: курс лекций / В. Л. Бенин. – Уфа: Изд-во БГПУ, 2004. – 515 с.
2. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания: Учеб. пособие / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов-н/Д: Творческий центр «Учитель», 2009. – 560 с.
3. Колесникова И. А. Педагогическая реальность: опыт межпарадигмальной рефлексии: Курс лекций по философии педагогики / И. А. Колесникова. – СПб., 2001. – 247 с.
4. Краевский В. В. Методология педагогики: Пособие для педагогов-исследователей / В. В. Краевский. – Чебоксары: Изд-во Чуваш, ун-та, 2001. – 244 с.
5. Кун Т. Структура научных революций: Пер. с англ. / Сост. В. Ю. Кузнецов / Т. Кун. – М.: АСТ, 2003. – 605 с.
6. Степин В. С. Синергетическая парадигма. Многообразие поисков и подходов / В. С. Степин. – М.: Прогресс-традиция, 2000. – 536 с.
7. Тушева В. В. Концептуальні підходи до розкриття сутності науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики / В. В. Тушева // Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі: науковий журнал / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; редкол.: Олексюк О. М. (голов. ред.), Хоружа Л. Л. (заст. голов. ред.), Бондаренко Л. А. (відп. секр.), Кевішас І. та ін. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. – №2. – С. 31 – 38.
8. Тушева В. В. Культурологічна парадигма в умовах модернізації мистецької освіти: концептуальні ідеї та методологічні орієнтири / В. В. Тушева // Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 163. – Серія: педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. – С. 39 – 43.
9. Tusheva V. V. Methodological and theoretical aspects of the problem of formation of future teachers scientific-research culture in higher pedagogical school // Pedagogical and psychological sciences: development prospects in countries of Europe at the beginning of the third millennium: Collective monograph. Volume 2. – Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. – P. 306 – 324.
10. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В. І. Шинкарука. – Київ: «Абрис», 2002. – 741 с.

REFERENCES

1. Benin, V. L. (2004). *Pedagogicheskaya kulturologiya: kurs leksiy*. [Pedagogical cultural studies: a course of lectures.]. Ufa.
2. Bondarevskaya, E. V. (2009). *Pedagogika: lichnost v gumanisticheskikh teoriyah i sistemah vospitaniya: Ucheb. posobie*. [Pedagogy: personality in humanistic theories and educational systems: Textbook.]. Rostov-n/D.
3. Kolesnikova, I. A. (2001) *Pedagogicheskaya realnost: opyt mezhpardigmalnoy refleksii: Kurs leksiy po filosofii pedagogiki*. [Pedagogical reality: the experience of interparadigmatic reflection: A course of lectures on the philosophy of pedagogy.]. SPb.
4. Kraevskiy, V. V. (2001) *Metodologiya pedagogiki: Posobie dlya pedagogov-issledovateley*. [Pedagogy Methodology: textbook.]. Cheboksary.
5. Kun, T. (2003). *Struktura nauchnykh revolyutsiy*. [The structure of scientific revolutions]. Moscow.
6. Stepin, V. S. (2000). *Sinergeticheskaya paradigma. Mnogoobrazie poiskov i podhodov*. [Synergetic paradigm. The variety of searches and approaches.]. Moscow.
7. Tusheva, V. V. (2017). *Kontseptualni pidhodi do rozkrittia sutnosti naukovo-doslidnitskoyi kulturi maybutnogo vchitelya muziki*. [Conceptual considerations to rozkrittia sutnosi naukovo-doslidnitskoi culture of the Maybutny vochitelya music]. Kyiv.
8. Tusheva V. V. (2018). *Kulturologichna paradigma v umovah modernizatsiyi mistetskoyi osvlti: kontseptualni ideyi ta metodologichni orientiri*. [Culturological paradigm in the context of the modernization of artistic education: conceptual ideas and methodological benchmarks.]. Kropivnitskiy.
9. Tusheva V. V. (2018). Methodological and theoretical aspects of the problem of formation of future teachers scientific-research culture in higher pedagogical school. Riga.
10. *Filosofskiy entsiklopedichniy slovník / Za red. V. I. Shinkaruka* (2002). [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Kiyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ТУШЕВА Вікторія Володимирівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії і методики мистецької освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Наукові інтереси: методологія науки, методологія педагогіки, мистецька педагогіка, культурологічна освіта, педагогіка вищої школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TUSHEVA Viktoriya Vladimirovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Theory and Methodology of Art Education of the Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda.

Circle of scientific interests: methodology of science, methodology of pedagogy, artistic pedagogy, culturological education, pedagogy of higher education.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2019 р.